

наша слова

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 33 (1132) 14 ЖНІЎНЯ 2013 г.

Віншуем Алеся Чэчата

17 жніўня спаўніеца 60 гадоў з дня нараджэння Чэчата Алеся Віктаравіча - выдатнага прафесіянала педагогічнай працы, настаўніка беларускай мовы і літаратуры, выкладчыка лінгвагуманітарнага каледжа ўстановы адукацыі "Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт", дзе ўжо каля 20-ці гадоў вучыць і выхоўвае будучых педагогаў. Алесь Вікторавіч - кіраўнік суполкі ТБМ імя Ф. Скарыны Фрунзенскага раёна г. Менска, узначальвае яе больш за дзесяць гадоў. Адносіца да працы шчыра, сумленна. Яго суполка з'яўляеца адной з лепшых у Беларусі. Ён - сяббар рэспубліканскай Рады ТБМ, сяббар Сакратарыяту ТБМ.

Сакратарыят ТБМ, рэдакцыя газеты "Наша слова" шчыра віншуеца Алеся Вікторавіча з круглай датай і зычаць яму здароўя, сілаў на ніве служэння Беларусі, а таксама асабістага шчасця.

(Пра А.В. Чэчата чытаіце на ст. 4.)

Шыльду К. Каліноўскага вярнулі на вуліцу яго імя

Памятную дошку са скульптурным партрэтам Каліноўскага і яго кароткай біографіяй усталявалі на будынку Менскага гарадскога цэнтра алімпійскага рэзерву па барацьбе імя Аляксандра Мядзведзя. Зрабілі гэта ў сэрэдзіне ліпеня без асабістых урачыстасцяў.

Гэтая дошка з 1988 па 1998 гады вісела на будынку кінатэатра "Вільнюс", але поўтым знікла. Пасля яе адшукалі і перадалі на захаванне і аднаўленне ў Першамайскую ЖРЭА, таму што будынак быў на рэканструкцыі. Цяпер кінатэатар "Вільнюс", што па вуліцы Каліноўскага, 55, пасля рэканструкцыі ператварыўся ў Палац барацьбы.

- Пасля адкрыцця гэтага будынка шыльда зноў вярнулася на ранейшы месца, таму ніякіх урачыстасцяў і презентацый мы не рабілі, - расказаў сайту "Арт-сядзіба" на меснік кіраўніка адміністрацыі Першамайскага раёна Аляксей Каштальян.

Вуліца ў гонар кіраўніка паўстання 1863 года Кастусю Каліноўскому па названай у яго горадзе Каліноўскага з'явілася ў Менску ў 1963 годзе, праз сто гадоў пасля паўстання.

Нядайна моладзевая арганізацыя "Альтэрнатыва" правяла кампанію ў ўста-

ляванне помніка Кастусю Каліноўскому на названай у яго горадзе Каліноўскага вуліцы. Звярот у гарвыканкам быў накіраваны 9 ліпеня. Актыўісты даслалі лісты кіраўніку Менскага гарсавету, міністру культуры, старшыні Менгарвыканкаму.

Усяго было сабрана 4000 подпісаў за помнік Каліноўскому ў Менску, 3500 з іх былі пасланы ўладам.

Кампанію збору подпісаў сярод жыхароў Менска за тое, каб паставіць помнік лідадру нацыянальна-вызвольнага паўстання 1863-1864 гадоў Кастусю Каліноўскому, правялі актыўісты грамадской арганізацыі "Альтэрнатыва". Яны

ж і прапанавалі месца будучага помніка: сквер, які пачынаеца з вуліцы Каліноўскага, побач з праспектам Незалежнасці. Паблізу - Усходнія могілкі, дзе пахаваны дзеячы беларускай культуры, штогод тут праходзіць шэсце ў Курапаты.

Адказ на імя ініцыятара, Алега Корбана, днімі прыслаў намеснік старшыні менскага гарвыканкаму Ігар

Карпенка.

Спадар Карпенка паведамляе, што ў адпаведнасці з заканадаўствам помнікі выбітным дзеячам усталёўваюцца на падставе заключэння Міністэрства культуры і пасля ўзгаднення з кіраўніком дзяржавы ды вызначэння крыніц фінансавання.

Менскі навукова-даследчы інстытут сацыяльна-еканамічных праблем расправаў навуковую канцэпцыю, у сувязі з якою ў Менску запланаваны да ўсталявання ў 2012-2017 гадах канкрэтныя творы манументальнага і манументально-дэкаратыўнага мастацтва.

"Гэтай канцэпцыяй не прадугледжана ўстаноўка ў Менску помніка К. Каліноўскому. Аднак, прымяочы да ўвагі неаднаразовыя звароты грамадзян на гэтым пытанні, інстытуту даручана даць заключэнне аб мэтазгоднасці ўсталявання такога помніка ў горадзе Менску", - напісаў Карпенка.

Радыё Свабода.

100 гадоў з дня нараджэння Анатоля Багатырова

Анатоль Васільевіч БАГАТЫРОЎ (13 жніўня 1913, г. Віцебск - 19 верасня 2003, г. Менск) - беларускі савецкі кампазітар, педагог і грамадскі дзеяч. Заслужаны артыст Беларусі (1940). Заслужаны дзеяч мастацтва Беларусі (1944). Прафесар (1960). Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1969). Народны артыст РСФСР (1981). Народны артыст БССР (1968). Лаўрэат Сталінскай прэміі другой ступені (1941). Ганаровы грамадзянін Віцебска (2002).

Закончыў Беларускую дзяржаўную кансерваторию па класу кампазіцыі прафесара В. А. Залатарова ў 1937. З 1948 года выкладчык кампазіцыі ў Беларускай акадэміі музыкі, у 1948-1962 гады яе рэктар. У 1938-1949 гадах старшыня праўлення СК БССР. Дэпутат ВС БССР (1938-1959).

Належаў да першага пакалення беларускіх кампазітараў, творчасць якіх фармавалася ў рэчышчы савецкага музычнага мастацтва. Кампазітарскому мысленню Багатырова ўласцівія шырокі дыяпазон вобразнага мыслення, скіль-

насць да ўвасаблення глыбока жыццёвых канцэпцый, дэмакратычная націраванасць. Анатоль Багатыроў - адзін з заснавальнікаў нацыянальнай беларускай оперы. Ён значна узбагаціў жанры канцтаты, хору, а капэла, рамансу ў беларускай музыцы. Багатырова лічыцца заснавальнікам беларускай нацыянальнай кампазітарскай школы. Сярод твораў А.В. Багатырова оперы "У пушчах Палесся" - па аповесці "Дрыгва" Я. Коласа, пастаноўка 1939, "Надзея Дурава" (1946), пастаноўка Ансамблем савецкай оперы Усерасійскага тэатральнага таварыства (1947), араторыя "Бітва за Беларусь" і інш.

А. Багатыроў - буйны педагог, які на працягу больш, чым 50 гадоў вёў клас кампазіцыі ў Беларускай Акадэміі музыкі. Ён выхаваў цэлую плеяду беларускіх кампазітараў. Сярод вучняў А. Багатырова - народныя артысты СССР, народныя артысты Рэспублікі Беларусь, заслужаны дзеячы

мастацтва Беларусі лаўрэаты Дзяржаўных прэмій, лаўрэаты ўсесаюзных і рэспубліканскіх конкурсаў - Я. Глебаў, І. Лучанок, Г. Вагнер, Ю. Семяняка, Д. Смольскі, С. Картэс, А. Мдзівані, Р. Сурас, Э. Тырманд, У. Буднік, В. Войцік, У. Солтан, Л. Захлеўны, М. Літвін, Э. Казачкоў, А. Хадоска, П. Альхімовіч, Л. Мурашка і інш. *Bikiedyja*.

трэбна" (1983), Уверцюра-фантазія для сімфанічнага аркестра (1975), струнныя кварцэ, саната для габоя і фартэпіяна, саната і прэлюдия для фартэпіяна; вакальныя цыклы "Сіні колер" (1965), трывіях "Чалавеку патрэбна цішыня" (1966); песні "Памяць сэрца", "Мой родны кут", "Жураўлі на Палессе ляцяць", "Спадчына", "Алеся", "Вераніка", "Верасы", "Хатынь", "Калі б камяні маглі гаварыць", "Ліст з 45-га", "Майскі вальс", "Пакуль на Зямлі існуе каханне", "Дарагі мае землякі" і іншыя; хоры, творы для эстраднага аркестра; музыка да драматычных спектакляў, радыё- і тэлепастановак, тэле- і кінафільмаў; музыка для дзяцей.

Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамолу Беларусі (1967), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1976). Заслужаны дзеяч мастацтва Беларусі (1973), народны артыст Беларусі (1982), народны артыст СССР (1987).

Bikiedyja.

Ігару Лучанку - 75

ігар Міхайлавіч Лучанок (6 жніўня 1938, Менск), беларускі кампазітар. Скончыў Беларускую дзяржаўную кансерваторыю (1961, клас А. Багатырова). У 1982-1986 працаваў рэктарам Беларускай дзяржаўнай кансерваторы. З 1980 года - старшыня праўлен-

ня Беларускага саюза кампазітараў. Народны дэпутат СССР (1989-1991). Быў адным з ініцыятараў стварэння Рэспубліканскай партыі працы і справядлівасці, Таварыства народнай дыпламатыі. Жанаты, мае дзвюх дачок.

Працуе ў розных жанрах (вакальна-сімфанічным, камерна-інструментальным, камерна-вакальным). Найболей плённа - у песенным. Асноўная вобразная сфера яго песеннай творчасці - лірыка-романтычная. Ягонай музыцы ўласцівія яркі меладызм і нацыянальная самабытнасць.

Асноўныя творы: канцтаты "Курган" на слова Я. Купалы і "Салдацкае сэрца" (1962); пээма-паданне "Гусляр" (1979), вакальна-сімфнічная пээма "Вайна не па-

Програма "Беларусы замежжа" (2013 - 2017 гг.)

Зацверджана Малой Радай МГА "ЗБС "Бацькаўшчына" 18 ліпеня 2013 г.

Прынята Шостым з'ездам беларусаў свету МГА "ЗБС "Бацькаўшчына" 24 ліпеня 2013 г.

Змест праграмы:

1. Уводзіны.
2. Мэты праграмы.
3. Задачы праграмы.
4. Арганізацыйна-прававая дзеянасць.
5. Дзеянасць у галіне культуры.
6. Дзеянасць у галіне навукі і адукцыі.
7. Дзеянасць у галіне інфармацыйнага абмену.
8. Фінансавая аснова рэалізацыі праграмы.

1. УВОДЗІНЫ

1.1. Програма "Беларусы ў свеце" распрацавана на падставе пропановаў, якія паступілі на адрас МГА "ЗБС "Бацькаўшчына" ад сяброў аўяндання.

1.2. Програма прадстаўляе стратэгічныя кірункі развіцця ўзаемадаўненню дыяспары і Радзімы - Рэспублікі Беларусь.

1.3. На падставе гэтай праграмы распрацоўваюцца гадавыя планы дзеянасці МГА "ЗБС "Бацькаўшчына" і рэкамендацыі для дзяржаўных органаў і ўстановаў Беларусі.

2. МЭТЫ ПРАГРАМЫ

Асноўнымі мэтамі праграмы з'яўляюцца:

- 2.1. Захаванне беларускай прысутнасці ў свеце ў розных яе формах і праявах.
- 2.2. Кансалідацыя беларускай нацыі дзеля духоўнага, эканамічнага і дзяржаўнага развіцця Беларусі.
- 2.3. Умацаванне грамадзянскай супольнасці ў Беларусі.

3. ЗАДАЧЫ ПРАГРАМЫ

Для дасягнення пастаўленых мэтаў неабходна вырашыць задачы:

- 3.1. Стварэнне ўмоваў для захавання нацыянальнай ідэнтычнасці беларусаў у краінах пражывання.
- 3.2. Забяспечанне рэалізацыі палажэння Усеагульной дэкларацыі правоў чалавека, што датычаць нацыянальных, этнічных, рэлігійных і моўных меншасцяў, якая была ўхвалена на 47-й сесіі Генеральнай асамбліі ААН, і іншых міжнародных дакументаў што да прадстаўнікоў беларускіх нацыянальных меншасцяў.
- 3.3. Аказанне канкрэтнай дапамогі беларускім арганізацыям замежжа ў забяспечанні іх нацыянальна-культурных патрэбай, абароне іх правоў, падвышенню ўзроўню іх актыўнасці ў галіне культуры і адукцыі.
- 3.4. Актуалізацыя проблем беларусаў замежжа на дзяржаўным узроўні.

4. АРГАНІЗАЦЫЙНА-ПРАВАВАЯ ДЗЕЯНАСЦЬ

4.1. Унесці пропанову пра стварэнне ў складзе Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь асобнай структуры па спраўах беларусаў замежжа (Камітэт па спраўах беларусаў замежжа).

4.2. Унесці пропанову пра стварэнне ў Нацыянальным сходзе Рэспублікі Беларусь камісіі па спраўах беларусаў замежжа.

4.3. Унесці пропанову пра стварэнне асобных пасадаў у пасольствах і консульствах Рэспублікі Беларусь па спраўах беларускай дыяспары, а таксама цэнтра юрыдычнай дапамогі замежным беларусам.

4.4. Актыўізаваць працу над законам Рэспублікі Беларусь "Аб беларусах замежжа" і адпаведнай дзяржаўнай праграмай, дзе для замежных беларусаў быўлі б прадугледжаныя магчымасці:

- атрымліваць бясплатныя візы для наведвання Беларусі;
- адмінінці працэдуру регістрацыі для беларусаў замежжа пры ўездзе ў Рэспубліку Беларусь;
- зменшыць консульскі збор пенсіянераў і інвалідаў, што пражываюць за мяжой, для атрымання пашпарта грамадзяніна Рэспублікі Беларусь;
- атрымліваць на ільготных умовах сярэднюю і вышэйшую адукцыю ў Беларусі;
- атрымліваць права набываць маёсць у Беларусі;
- атрымліваць працу ў Беларусі без абмежаванняў і г.д.

4.5. Пропанаваць заснаваць у складзе Нацыянальнай

акадэміі навук Беларусі спецыяльную навуковую структуру (цэнтр/інстытут) для вывучэння і аналізу тэндэнций развіцця беларускіх дыяспараў у розных краінах свету.

4.6. Звязніца да дзяржаўных структур Беларусі па пытанні аднаўлення ў Мінску ў прыстасаваным для гэтага памяшканні сталай працы Беларускага дома МГА "ЗБС "Бацькаўшчына" і на яго базе:

- інфармацыйна-аналітычнага цэнтра беларускага замежжа,
- культурна-асветніцкага цэнтра,
- музея беларускага замежжа,
- архіва беларускага замежжа,
- бібліятэкі беларускага замежжа.

4.7. Дапамагаць у правядзенні з'ездаў беларусаў Еўропы, міжнародных форумуў і іншых мерапрыемстваў беларусаў замежжа.

4.8. Аказваць неабходную арганізацыйную і метадычную дапамогу ў стварэнні беларускіх культурна-асветніцкіх цэнтраў у месцах кампактнага пражывання беларусаў.

4.9. Звязніца да ўплывовых міжнародных арганізацый (ААН, АБСЕ і інш.) дзеля забяспечання на міжнародным узроўні абароны правоў беларускай дыяспары.

5. ДЗЕЯНАСЦЬ У ГАЛИНЕ КУЛЬТУРЫ

5.1. Арганізація/дапамагаць у выданні навуковых, навукова-папулярных, мастацкіх (у tym ліку дзіцячых) і іншых кніг, прысвечаных беларускім дыяспарам, іх гісторыі, рэлігійнаму жыццю, нацыянальнай адукцыі і інш.

5.2. Падтрымліваць беларускіх пісьменнікаў замежжа і выданне іх твораў.

5.3. Падтрымліваць выданне кніг па гісторыі і культуре Беларусі.

5.4. Дапамагаць беларускім бібліятэкам у замежжы папаўніць фонды.

5.5. Садзейнічаць адкрыцію новых бібліятэк пры дзейных грамадскіх арганізацыях і культурных цэнтрах беларусаў замежжа.

5.6. Арганізоўваць і дапамагаць у правядзенні творчых сустэреч, семінараў, канферэнцыяў з удзелам навукоўцаў, пісьменнікаў і іншых дзеячаў беларускай культуры ў асяродках беларускага замежжа.

5.7. Рэалізоўваць сумесна з асяродкамі беларусаў у замежжы культурна-асветніцкія праграмы абмену досведам нацыянальнага, грамадскага, культурна-асветніцкага і іншага характару.

5.8. Арганізоўваць і дапамагаць у правядзенні фестывалі і літаратурна-музычных конкурсаў з удзелам беларусаў замежжа і іх фальклорных калектываў.

5.9. Арганізоўваць гастролі беларускіх мастацкіх калектываў і асобных выканаўцаў у асяродках беларускага замежжа.

5.10. Аказваць метадычную падтрымку беларускім мастацкім калектывам замежжа, спрыяць ім у набыцці беларускіх касцюмаў, музычных інструментуў, выданні альбомаў.

5.11. Дапамагаць у правядзенні выставаў мастакоў беларускага замежжа ў Беларусі.

5.12. Дапамагаць грамадскім арганізацыям беларусаў свету ў арганізацыі і правядзенні нацыянальных святаў.

5.13. Пашыраць контакты з моладзю з беларускіх дыяспараў праз правядзенне сумесных мерапрыемстваў культурана-асветніцкага характару.

5.14. Падтрымліваць нацыянальную культурніцкую кампанію "Будзьма беларусамі", садзейнічаць далучэнню да гэтай кампаніі асяродкаў беларускага замежжа.

5.15. Спрыяць развіцію нацыянальнага турызму праз арганізацыю падарожжаў і адпачынкаў у Беларусі для беларусаў замежжа і іх дзяцей.

6. ДЗЕЯНАСЦЬ У ГАЛИНЕ НАВУКІ І АДУКАЦЫІ

6.1. Стymуляція правядзенне навуковых даследаванняў у наступных накірунках:

- вывучэнне прычын эміграцыі з беларускіх зямель у

мінулым і сучаснасці;

- вывучэнне праблем адаптациі беларусаў у іншакультурнай прасторы;

- вывучэнне рэлігійных аспектаў жыцця беларускай эміграцыі;

- выяўленне агульных рысаў беларускіх дыяспараў і іх рэгіянальной спецыфікі;

- аналіз дзейнасці культурных таварыстваў, арганізацый, саюзаў і цэнтраў беларусаў за мяжой;

- ацэнка ўзаемаўплыву культуры метраполіі і замежжа;

- вывучэнне штодзённага жыцця беларускіх дыяспараў;

- вывучэнне гісторыі і сучаснага стану беларускай музейнай і архіўнай справы ў замежжы;

- аналіз становішча беларускай культуры ў краінах пражывання, а таксама на памежных з Беларуссю тэрыторыях;

- вывучэнне ўкладу беларусаў замежжа ў сусветную гісторыю і культуру.

6.2. Праводзіць навуковыя сустэречы, семінары, канферэнцыі, прысвечаныя вывучэнню проблематыкі беларускага замежжа, і публікацыя іх матэрыялаў.

6.3. Спрыяць стварэнню і пашырэнню ў замежжы беларускамоўных школ і класаў, увядзенню ў школьнія праграмы беларускай мовы і літаратуры як прадмета.

6.4. Дапамагаць ужо наяўным беларускім школам у замежжы.

6.5. Спрыяць прыняццю нарматыўных актаў, якія б вызначалі квоту для беларускай моладзі замежжа ў атрыманні сярэдні і вышэйшай адукцыі ў Беларусі.

6.6. Арганізація павышэнне кваліфікацыі настаўнікаў беларускай мовы, літаратуры, гісторыі замежных навучальных установаў у адпаведных інстытутах Беларусі.

6.7. Падтрымліваць выданне спецыяльных падручнікаў і навучальных дапаможнікаў для замежных беларускіх школ і самастойнага навучання.

6.8. Праводзіць агульнабеларускія конкурсы беларус-знаўчага накірунку з прыцягненнем дзяцей і моладзі беларускага замежжа.

7. ДЗЕЯНАСЦЬ У ГАЛИНЕ ІНФАРМАЦЫНАГА АБМЕНУ

7.1. Сістэматычна інфармаваць беларускія дыяспары пра наўні ў Беларусі.

7.2. Распаўсюджваць інформацыю пра жыццё беларускага замежжа ў СМИ метраполії.

7.3. Папаўніць базу дадзеных па беларускіх арганізацыях, выданнях, дзеячах замежжа.

7.4. Збіраць, аналізація і распаўсюджваць матэрыялы пра парушэнне правоў чалавека і беларускай нацыянальнай меншасці ў краінах пражывання беларусаў.

7.5. Ажыццяўляць падтрымку, метадычную і інфармацыйную дапамогу выданням беларускай дыяспары.

7.6. Інфармаваць беларусаў замежжа пра апублікаваныя і запланаваныя да выдання кнігі пра беларускай гісторыі, культуры і наўні, а таксама кнігі, прысвечаныя дыяспаразнаўчай проблематыцы.

7.7. Зрабіць неабходныя заходы па павелічэнні колькасці беларускамоўных праграм для спадарожнікавага вішчання дзяяць.

7.8. Ажыццяўляць дзейнасць інфармацыйна-аналітычнага цэнтра, створанага пры МГА "ЗБС "Бацькаўшчына", у tym ліку электроннай бібліятэкі.

7.9. Ажыццяўляць дзейнасць інфармацыйнай паміж асяродкамі беларускага замежжа.

8. ФІНАНСАВАЯ АСНОВА РЭАЛІЗАЦЫИ ПРАГРАМЫ

РАДЗІМА ВЕЧНАЯ, ЯК І МОВА...

Не спяшаючыся кроуч па адной з вуліц свайго райцэнтра. Мяне пераганяе жанчына прыкладна 30-цігадовага ўзросту, а з ёю троє дзяцей: два хлопчыкі ад 9-ці да 12-ці гадоў і дзяўчынка гадоў сямі. "Шчаслівая сямейка", - падумалася адразу ж. Дзяцьва нешта ўзбуджана аб мяркуювала з маці, якая на дзіцячыя пытанні, што гучалі па-расейску, адказвала трасянкай, перамешваючы рускія слова з беларускімі. І я тут жа лаўлю сябе на думцы: вось яна - тэнденцыя, вось ён - працэс перараджэння нашай роднай мовы. Калі ад старых людзей, перш за ёсё вясковых, можна яшчэ пачуць беларускія слова, ад людзей сярэдняга ўзросту - ужо закаранелую трасянку, дык з вуснаў падлеткаў усё больш гучыць "рускія речі". Яна і толькі яна чуеца сёння і на школьнім двары, і на спартыўнай пляцоўцы, і ля дзіцячых садкоў, на розных афіцыйных вулічных імпрэзах.

Вось ён - плён дзяржавнага двухмоўя! Той, хто ўводзіць яго (рэферэндум тут не ў разлік), добра ведаў, што гэта нішто іншае як парушэнне існай Канстытуцыі. Як ведаў і іншае: паставленая мэта будзе дасягнута, і ён зноў пераможа - "великий и могучий". А як вядома, у каго мова - у таго і ўлада.

Як тут не ўспомніць мудрыя слова Народнага паштада Беларусі (народна не па званні, а па зместу) Ніла Гілевіча: "Свабоду для Беларусі і для беларускай мовы можна здабыць толькі народ, узбрэны родным словам". А далей - папярэджанне: "Ваяваць гэтым словам трэба цяпер, каб не спазніца".

Так папярэджвае чалавек, які пражыве вялікае жыццё, кожная клетачка душы якога насычана беларускасцю, а сёння яшчэ і болем за лёс гэтай самай беларускасці. Яна, як ніколі, сёння ў небяспечы, бо ў небяспечы галоўны носіць яе, ці, як казаў Ніл Сымонавіч, першэlement нацыянальнай культуры - мова. І небяспека гэта за апошнія гады, па сутнасці, за апошнія амаль два дзесяцігоддзі ўзрастаете нібы той снегавы камяк, набывае памеры сапраўды пагражальнія. Пагражальнія для існавання нацыі, пагражальнія нават для незалежнасці. Яшчэ Карл Каўцікі папярэджваў: "Нацыя зінкае, калі перастае гаварыць на свайм мове". Але да гэтага мо більш пераканаўчы сказаў наш Францішак Багушэвіч: "Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі".

Як жа так? З высокіх дзяржаўных tryбун, ніхай не так ужо і часта, але ўсё ж не маўляючы высакапарныя слова пра незадежнасць, пра захаванне беларускай нацыі, а на справе мы бачым адваротнае:

ідзе пагалоўная, мо ўжо пераўзыходзяча некалішня Мураўёўская часы, русіфікацыя беларусаў. Беларуская мова даўно ўжо пакінула дзіцячыя садкі, павырасталі тяя дзеткі, якія з задавальненнем штодня віталі і дзякалі сваіх выхавальніцаў і бацькоў па-беларуску, а сёння ў лепшым выпадку карыстаюцца трасянкай, а больш - расейскай мовай. Знікаюць беларускамоўныя школкі, дык адкуль ім быць, калі знікаюць, амаль ужо пазнікалі беларускамоўныя першыя класы - гэтыя крынічкі, з якіх выцякаюць вялікія рэкі.

Дык куды ж мы ідзём, куды рухаемся? Няўжо да поўнага свайго знікнення як беларусаў, а значыць да смерці сваёй поўнай? Ці не ад гэтага, прадбачачы такую небяспеку, засцерагалі нас многія слынныя папярэднікі? Той жа Максім Багдановіч, неўміручы Янка Купала, людзі з трагічным лёсам Язэп Лесік і Ларыса Геніюш.

А мне вось ужо за сорак гадоў стаіць у вушах такое ж папярэджанне, але ўжо ад звычайнага чалавека, да ўсяго ўкраінца, якое прагучала ў мой адрас у адным з нумароў гатэля "Мінск" падчас маўзекі камандзіроўкі: "Што ж вы, беларусы, гэткія без'языкі, мову сваю не адстойваеце? Ці не сорамна вам пасля гэтага? Сябре ж сстраціце некалі..." Гэтыя слова, якія, шчыра прызнаюцца, яшчэ недастаткова краналі мяне ў тия сямідзесятага гады ўжо мінulага стагоддзя, кідаў у мяне, нібы каменне, 30-гадовы кіяўлянін, кандыдат фізіка-матэматычных навук. Забылася і прозвішча яго, і імя, а вось сказанае ім не магу забыць і па сёння, бо і цяпер гэтыя пытанні-папрокі апякаюць мяне сваёй жорсткай прадаўдай. На той час ужо давялося мне пабыць у заходнен-украінскіх Луцку і Ковелі, праехаць на "бэтэрах" падчас вядомых вайсковых вучэнняў "Дняпро" шмат якія ўкраінскія сяленні, і ўсюды не без уражання і, хутчэй, з нейкай інтуітыўнай, чым усвядомленай радасцю за нашых суседзяў я слухаў і слухаў паўсюдна адну украінскую гаворку - ад старых і малых, ад вяскоўцаў і гараджан, ад інтэлігенткі і моладзі. Слухаў іх півучую мову і зіздросці ім, душа гатова была закрычаць у роспачы: "Чацу, чаму мы, беларусы, не такі?!"

Словы-папрокі ці, нават, аўбінавачванні, кінутыя мне некалі ў менскім гатэлі младым вучоным з Кіева толькі асвяжылі ў памяці тяя мае некалішня пачуцці, але ўсё ж не дайшлі, відаць, да самага донца маўзі свядомасці. Но тады і я, як і многія беларусы, быў праства савецкім чалавекам, падладным тагачаснаму ідэалагічнаму ўздзейнню, а даклад-

ней, перавыхаванню ў "Івана, не помнящага родства".

Сёння не ўкідаеца ў маё разуменне тое, што і я, як і мае калегі па раённай газэце, працуячы ў беларускамоўным выданні, карыстаўся ў сваіх зносінах расійскай мовай. "Абсурднейкі", - падаеца цяпер.

Але не, гэта было тым, пра што пісаў некалі ў "Народнай Волі"

кампазітар Але́сь Ра́шчынскі: "Заблудзіўшыся ў дзвюх мовах, беларусы заблудзіліся ў сваіх думках, пачуццях і дзеяннях".

І садраўды ж, заблудзіліся. І блудзім дагэтуль. Але тады, напрыканцы 80-х быў штуршок, каб выйсці з гэтага блуду (падумалася: якое ж шматсансоўнае гэта слова). Спачатку мы, раённыя газетчыкі, цвёрда вырашылі карыстацца толькі беларускай мовай на рэдакцыйных планёрках і сустэрэах з пазаштатным актывам, потым пачалі весці па-беларуску партыйныя сходы і адпаведную дакументацыю. На

старонках раёнкі ўсё часцей

пачалі з'яўляцца артыкулы пад рубрыкай "Мова - душа народа", з якімі выступалі як журналісты, так і многія чытачы

самых розных професій. Болем

за лёс роднай мовы быў прася-
кнуты кожны радок тых газет-

ных выступаў. Здавалася, такое

высакароднае памненне людзей ужо нічым не спыніць, дык

не ж... Сёння німа на старонках

мясцовай раёнкі такіх артыку-

лаў. Быццам на выраз "Мова -
душа народа" негалосна на-

кладзена кімсць нібачнае табу.

Прыціхлі ў гэтym кірунку і ін-

шыя афіцыйныя газеты. "Кры

Божа, падалей ад бяды", - калі

не гаворыцца ўсіх, дык дума-

еца многім з сённяшніх беларусаў, якія працягваюць

чуйна тримаць нос па ветры.

Вунь жа пераследуюць за, зда-

валася б, найвысакародны ло-

зунг "Жыве Беларусь!" А што

і мова роднай беларускай не ў

пашане ў сённяшніх уладаў -

дык гэта ж увачавідкі. Доказы-

ных прыкладаў таму больш,

чым трэба. Іншымі словамі,

падалей ад бяды - лічаць памяр-

коўныя і талерантныя беларусы,

у якіх і памяркоўнисць, і

талерантнасць нібы звіхнулася,

і набылі іншы, амаль адваротны змест. А калі гаварыць прости, без хітрыкаў, падмніліся са-
май звычайнай абыякавасцю з яе гнуснымі паставатамі: "Мая хата з краю...", "Каб не нашкодзіць сабе...", "Абы не было

вайны...",

і дзяяўчына-прадавец. Хітра-
вата пераглядваліся, нібы пы-
таючыся адзін у аднаго: "Гад-
куль яна такая разумная?" А

мне наадварот хацелася пады-
сці да той жанчыны і сказаць

ёй: "Малайчына вы, ой якая

малайчына. Абніца за гэта

вас хочацца і нават пашалава-

ць".

Не зрабіў такога, людзей, відаць пасаромеўся. Але ж які гэта хлуслівы сорам? І пакуль ён жыве ў нас, пакуль

хто паўсюдна карыстаецца беларусамі-бацькамі з глыбокімі

беларускімі карэннямі. Маё, на

шчасце, непрацяглае сяброў-
ства з гэткім служкам Бога (толькі вось якога) скончылася

тым, што я прыпаднёс яму праз

некалькі дзён самаробную кні-
жку з выразак публікацый та-
гачаснай "Народнай газеты",

якія з нумараў ў нумар змяшча-
ла на сваіх старонках выдатную

сумесную працу многіх сучас-

ных гісторыкаў і літаратораў,

людзей, падкрэслів, сумлен-
ных, падагульных называй "100

пытаць і адказаў з гісторы

Беларусі". Маўляў, чытай, свя-
ты ойча, каб зведаць усю пра-
ду пра наш край, і каб людзей

не каламуціць бессаромнай

выдумкай расійскіх шавініст-

ства. Здавалася тады, што вось

мінуль нікія паўтара-два дзе-
сяцігоддзі - і паўсюдна загу-

чыць наша мова. Тым шасці-

гадовым сёння амаль па двац-

цаць. Толькі, дзе яны, чаму

нібы растварыліся ў раскамоў-

нім асяроддзі, зліліся з ім?

А магло ж быць інакш. Не расійскае, а беларускіе слова паў-
сюдоль, ва ўсіх сферах

жыцця панавала б, грэочно наш

слых, калі дзяйнічаў той,

некалішні Закон аб дзяржав-

насці беларускамі мовамі, каб

не быў ён, па сутнасці, перакрэ-

слены тымі, хто дапаў да ўлады

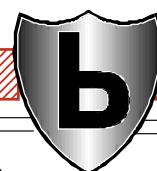
і, ап'янёны ёю, адразу ж за-
быўся дра свае карані, пра

сваю адказніць падаць

на падпіс. Чалавек, які

заганяўся ў дзяржаву, але

пераконваўся ў тым, што пава-
га і нават любоў да роднай
мовы жыве ў душах многіх маіх
знаёмых. Ніхай у сілу многіх
розных прычынаў (пераважна
надуманых, беспадстайных)
яны не выкарыстоўваюць яе
як сродак зносін з людзімі, але
паваж

З юбілеем віншуем Вас, Алесь Віктаравіч!

У бягучым годзе 17 жніўня спаўненца 60 гадоў з дні нараджэння Чэчата А.В. - выдатнага прафесіянала педагогічнай працы, настаўніка беларускай мовы і літаратуры, выкладчыка лінгвагуманітарнага каледжа ўстановы адукацыі "Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт", дзе ўжо каля 20-і гадоў вучыць і выхоўвае будучых педагогаў.

Алесь Віктаравіч скончыў Менскі дзяржаўны педагогічны інстытут імя М. Горкага. Ён - выхаванец агульнавядомых вучоных-выкладчыкаў Ф.М. Янкоўскага, А.У. Рагулі, М.С. Яўнечава і Э.Д. Блінавай, у многіх выпадках стараеца быць падобным да іх.

Пачынаў педагогічную дзеянісць па накіраванні ў Замосцкай сярэдняй школе Слуцкага раёна. У яго засталіся светлыя ўспаміны ад гэтай працы сярод калектыву муральных педагогаў на чале з дырэктарам Цімошак В.В., завучамі Палуян Л.А., Кучук В.Г., яны дапамаглі яму паверыць, што стане сапраўдным настаўнікам.

Затым была праца ў школе №150 г. Менска. Тут прымаў актыўны ўдзел у стварэнні музея маладых пастаў і пісьменнікаў, якія загінулі ў час Вялікай Айчыннай вайны. Першы выпуск Алеся Віктаравіча ў школе быў у складзе 44 чалавек. Ён і цяпер памятае гэтых вучняў і пра кожнага з іх можа расказваць гадзінамі.

Калі прапанавалі перайсці на працу ў падкаледж №1, ён прыняў пропанову з задавальненнем, паколькі тут на той час вучыліся будучыя настаўнікі беларускай мовы і літаратуры. Праца ў каледжы давала Алесю Віктаравічу магчымасць у поўнай сіле рэалізаць свае здольнасці, перадаць свае глубокія веды і прывіць навучэнцам любоў да беларускай мовы і літаратуры, да кнігі, мастацтва слова.

Любімым предметом у Алеся Віктаравіча - гісторыя беларускай літаратуры. І адзначым, што, як дасведчаны педагог, ён не праста выкладаў навучэнцам нейкі канкрэтны матэрыял, а вучыў працаўцаў з кнігай, прапаноўваў ім паназіраць за кожнай канкрэтнай тэмай у сістэме развіцця беларускай літаратуры, вучыў свядома арыентавацца ў багацці і разнастайнасці высокага мастицкага пісьменства.

Алесь Віктаравіч - педагог ад Бога. Ён актыўна дзеліцца досведам сваёй працы з калегамі, выступае ў навукова-педагагічных выданнях, змяшчае матэрыялы з досведу работы. А выпуклікі каледжа - навучэнцы Алеся Віктаравіча - заўсёды вызначаліся і вызначаюцца глубокім веданнем гісторыі беларускай літаратуры.

У сям'і Чэчатаў вялікая, багатая дамашняя бібліятэка, якой карыстаюцца аспіранты, навукоўцы для написання дысертаций.

Частка гэтых кніг, а таксама ўсе навукова-метадычныя часопісы знаходзяцца ў кабінэце беларускай літаратуры каледжа, якім загадвае Алесь Віктаравіч. Да ўсіх кніг і матэрыялаў навукова-метадычнага часопіса "Роднае слова" складзена дакладная картатка па літаратуре, методыцы выкладання літаратуры. На аснове гэтай

картатэкі Алесь Віктаравіч выпрацоўвае ў навучэнцаў бібліографічную пісьменнасць, вучыць будучых педагогаў карыстацца каталогамі і правільна афармляць спісы літаратурных крыніц.

Алесь Віктаравіч - адзін з сааўтараў кнігі "Беларускія пісьменнікі на старонках часопісаў Роднае слова" (Мн., 2008). Менавіта яго ўласная картатэка па літаратуре і методыцы выкладання літаратурны памянянага часопіса дапамагла яму стаць актыўным удзельнікам у складанні гэтай унікальнай кнігі.

У пазаўрочны час Алесь Віктаравіч праводзіць цікавую працу па развіцці творчых здольнасцей навучэнцаў. Быў створаны літаратурны гуртк "Маладзічок". Тут навучэнцы вучыліся арыентавацца ў стылях мовы, пісаць уласныя артыкулы, вершы, апавяданні, казкі і інш. Творы гурткоўцаў паспяхова друкаваліся ва ўсіх дзіцячых перыядычных выданнях Беларусі, нават і ў ЛіМе. Была змешчана падборка вершаў маладзічоўцаў у часопісе "Роднае слова".

На аснове працы гуртка пачала выходитці газета "Веснік каледжа", дзе рэгулярна змяшчаліся творы сябру "Маладзічка".

Праца ў гуртку праводзілася мэтанакіравана, падпарадкоўвалася канкрэтнаму літаратурному жанру ці тэмі, і ў кожным канкрэтным выпадку праводзілася адпаведная падрыхточная работа.

Варта прыгодаць працу гуртка па тэмі, прысвечанай расліннаму свету Беларусі. Пасля таго, як тэма была ўзгоднена з гурткоўцамі, быў складзены рээстр раслін, якія можна ўбачыць вакол каледжа, пры дарогах, на паліх і ў лясах Беларусі. Кожны з гурткоўцаў выбіраў адну з іх, апісваў уласцівасці ў любым жанры, а вынікі былі падведзены на канферэнцыі з запрашэннем супрацоўнікаў Батанічнага саду.

Або яшчэ прыклад. Па праграме за курс сярэдняй школы ёсць заданні апісаць скульптурны помнік. Пасля таго, як навучэнцы азнаёміліся з асаблівасцямі такой працы з вучнімі тэарэтычна, ім было пропанавана наведаць мемарыяльны музей З.І. Азгура, праслушаць там паведамленне экспурсаводада кожнай са скульптурных выяў, выбраць сабе скульптурны помнік, яго апісаць. Абарона прац гурткоўцаў была праведзена зноў-такі ў музеі ў прысутніцтве вучонага-мастацтвазнаўцы.

Усе лепшыя творы гурткоўцаў друкаваліся ў газете "Веснік каледжа".

Такім чынам, пад крылом дасведчанага педагога А.В. Чэчата выхаваліся не толькі здольныя настаўнікі беларускай мовы і літаратуры, але і творчыя людзі, якія пасля заканчэння падкаледжа, затым універсітэта звязалі свой лёс з літаратурай. Напрыклад, Грыгаровіч Андрэй цяпер працуе выкладчыкам у БДУ і піша дысертацию на літаратурную тэму. Мельнікаў Юрый выдаў кнігу прозы "Калі сны здзяйсняюцца..." (М., Эксмо, 2006), мае шмат публікаций у прэстыжных рэспубліканскіх выданнях. Некаторыя быўшыя навучэнцы А.В. Чэчата працујуць у рэдакціях газет.

Цяпер каледж змяніў профіль сваёй працы, няма аддзялення, дзе б выхаваліся настаўнікі беларускай мовы і літаратуры. Аднак пад кіраўніцтвам Алеся Віктаравіча па-ранейшаму праводзіцца цікавая пазакласная праца: арганізуюцца эккурсіі па літаратурных мясцінах, музеях, адбываюцца сустэрэны з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны, з вядомымі беларускімі пісьменнікамі, вучонымі, журналістамі, наведваюцца літаратурныя музеі, выставы, Дом дружбы і культурных сувязей з замежнымі краінамі. Плённа супрацоўнічае з гарадской бібліятэкай імя Францішка Багушэвіча, прычым у мерапрыемствах навучэнцы Алеся Віктаравіча прымаюць самы актыўны ўдзел.

Алесь Віктаравіч - кіраўнік суполкі ТБМ імя Ф. Скарыны Фрунзенскага раёна г. Менска, узначальвае яе больш за дзесяць гадоў. Адносіцца да працы шчыра, сумленна. Яго суполка з'яўляецца адной з лепшых у Беларусі. Ён - сябар рэспубліканскай Рады, сябар Сакратарыяту.

Мама Алеся Віктаравіча - Таццяна Мінаўна - вельмі задаволена сынам, заўсёды цікавіцца яго працай, поспехамі, а ён у свою чаргу - чулы, клапатлівы сын.

У Алеся Віктаравіча трываюць педагогічныя сям'і, якія ўсім яго падтрымліваюць. Жонка Лілія Пятроўна - таксама настаўніца беларускай мовы і літаратуры. Ёсць сыны Сяргей і Віктар, абодва жанаты. У яго складліся добразычлівия, дверлівия адносіны з нявесткамі. А ўнук Леша і ўнучка Настачка вельмі любяць свайго дзядулупа і заўсёды чакаюць сустэрэны з ім.

Напярэдадні юбілею мы жадаем Алесю Віктаравічу Чэчата і яго дружнай сям'і здароўя, доброты, гадоў жыцця, шчасця, дабрабыту і далейшага творчага натхнення.

**Калегі, сябры суполкі ТБМ
Фрунзенскага раёна г. Менска.**

Collegium Civitas
www.civitas.edu.pl

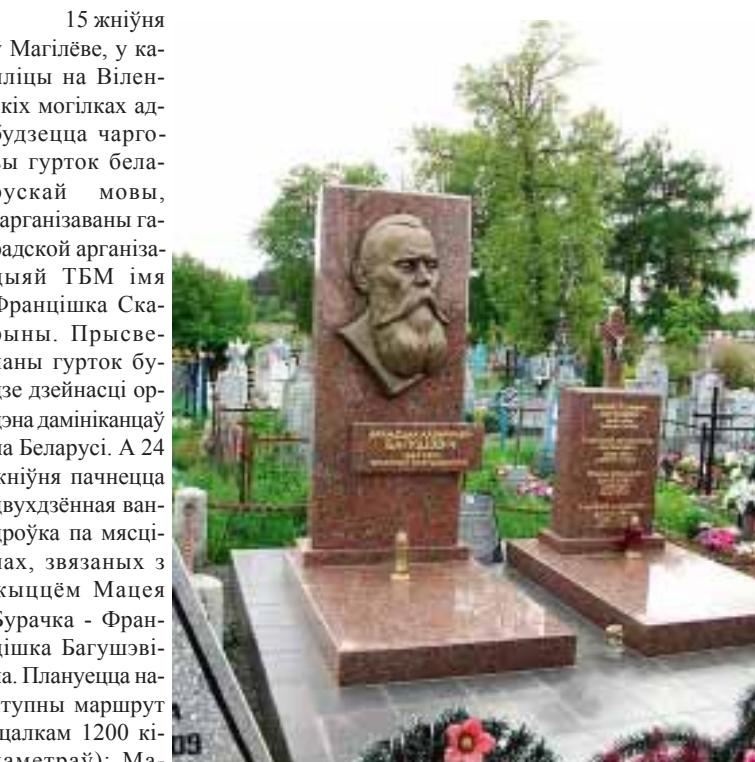
Якасць на вышыні!

- Еўрапейскі дыплом
- Патранат Польскай Акадэміі Навук
- Гарантывія на камп'ютэрнай апараты

tel: +48 22 656 71 89
admissions@civitas.edu.pl

Калегіюм Сівітас, Рэспубліка Польшча, г. Варшава

Магілёўская ТБМ запрашае

15 жніўня ў Магілёве, у капліцы на Віленскіх могілках адбудзеца чарговы гуртк беларускай мовы, зарганізаваны гарадской арганізацыяй ТБМ імя Францішка Скарыны. Прывесчаны гуртк будзе дзейнасці ордэна дамініканцаў на Беларусі. А 24 жніўня пачненца двухдзённая вандроўка па мясцінах, звязаных з жыццём Мацея Бурачка - Францішка Багушэвіча, наступны маршрут (цалкам 1200 кіламетраў): Магілёў - Менск - Ашмяны - Гудагай - Астравец - Малі - Астравец - Варняны - Варона - Гервяты - Солы - Кушляны - Жупраны - Менск - Магілёў. У Ашмянах плануем наведаць касцёл Св. Міхала Арханёла, а таксама неагатычную сінагогу. Далей наведаєм Гудагайскі касцёл з цудадзейным абрэзом; у мястэчку Астравец пабачым дзве храмы: касцёл Святых Касымы і Даміяна і касцёл Адшукання Святога Крыжа. Таксама наведаєм мястэчка Малі. З 1867 выйшаў у адстаўку і жыў у маёнтку Малі Восіп Антонавіч Гашкевіч - дыпламат, навуковец-мовазнавец, даследчык Японіі і Кітая, натуралист, арыенталіст; тут ёсць невялікі краязнаўчы музей. Першы дзень скончыцца ў Варнянах, дзе пабачым касцёл Святога Юр'я. У Варнянах убачым прыгожае возера, на беразе якога паставім свае намёты. А гатавацца ежу будзем на незвычайнym востраве, дзе захавалася старадаўнія вежа. А каб патрапіць на вострав, прыйдзеца пераходзіць па адзінным у Беларусі разводным мосце. Начаваць будзем у намётах, таму неабходна з сабой мець адпаведны рыштунак. У другі дзень вандроўку пачнём з мястэчка Варона, дзе захаваўся рэнесансны касцёл. У Жупранах наведаєм месца пахавання Багушэвіча і невялікі касцёл. Пасля наведаєм незвычайна мястэчка Гервяты, потым накіруемся ў Солы, дзе нас чакае чарговы неабарочны касцёл Маці Божай Ружанцовай. На заканчэнне нашай вандроўкі ад дырэктара сядзібы ў Кушлянах спадара Алеся Жамойціна пачуем расповед пра беларускага пісьменніка Францішка Багушэвіча.

Выезд з Магілёва а 7.00 раніцы. У маршуруце магчымыя змены.

Тэлефон для даведак: +375-293883561 (Алег).

Аляксей Карпенка.

(Заканчэнне.)

У сутычцы пад Місюнамі паўстанцы панеслі аднак сур'ёзныя страты. Страцілі частку пік, шабель, пісталетаў рознага роду, запасы прадуктаў, а таксама частку папер, забраных у гмінай управе ў Эйраголе. Тут загінуў Тадэвуш Нямчэўскі, вучань Канстанцінаўскай школы падхарунжых, адзін з найбольш актыўных паўстанцаў, які прывёў у дзядзел Кольшкі найбольш добрахвотнікаў.

Тадэвуша Нямчэўскага называе расейскі рапарт і ўсе польскія кропніцы. Расейскі рапорт называе яшчэ двух з боку паўстанцаў, прозвішча аднаго не ўстаноўлену, прозвішча другога - Крукоўскі.

Расейцы, паводле расейскага рапорту, страцілі толькі двух, памерльых ад нанесеных ран, затое польскія кропніцы называюць 6 забітых. Кольшка ж у сваім рапорце падае, што расейцы страцілі 8-10 забітых і параненых.

Праз пару гадзін пасля бітвы добраўся да Кольшкі дзядзел Ждзарскага (Жарскага). Паўстанцы дакладна здавалі себе справу з таго, што расейцы з пераважнай сілай не адступаюць ад намеру разбіць партыю Кольшкі, таму Кольшка зрабіў спробу адступлення за Дубісу.

Пасля перапавы цераз Дубісу паўстанцы спаткалі пасланца, які пайнфармаваў Кольшку пра планы расейскіх войскаў, і што расейцы намерваюцца атакаваць яго 15 красавіка. Кольшка зноў адступіў у лясы, каб адцягнуць увагу непрыяцеля ў выпадку, калі б зноў мусіў перапраўляцца цераз Дубісу. Манёўр удаўся. Расейскія войскі вярнуліся на сваія месцы побыту.

Аднак сітуацыя ў паўстанцаў не была найлепшай. Неўзабаве Кольшка зноў атрымаў інфармацыю, што расейскае войска з Кейдан у колькасці 2 рот пяхоты і 1 эскадрана кавалеры намерваеца выціць на яго. Кольшка прыняў бліскавічнае рашиэнне - перайшоў Дубісу амаль на вачах расейскіх салдатаў. Неўзабаве зноў спаткаў пасланца, які парадзіў яму ссыці ў Расіенскі павет або скаваца ў Панявежскіх лясах. Кольшка выбраў Панявежскую ляс.

Расейцы наблізіліся да паўстанцага лагера і такім чынам зрабілі паўстанцам немажлівым добраца да Панявежы. У гэтай сітуацыі Кольшка перасунуў свой дзядзел так, што аказаўся каля дарогі, якая вяла з Расіен на Эйраголу. Дарогу тую Кольшка вырашыў перайсці ноччу - хоць бы мусіў прабівацца сілай цераз суцэльнія вайсковыя лагеры.

Вечарам расейскія войскі адышлі да Эйраголы. Кольшка скрыстаўся з той магчымасці - перайшоў дарогу і переправіўся цераз Дубісу. Каб замаскаваць свой адварот, пакінуў малы конны дзядзел, які меў ноччу напасці на Эйраголу, устрывоўшысь расейскіе войска, а затым злучыцца з рэштам адзела. Хітрасць удалася. Расейцы, даведаўшыся, што частка паўстанцаў переправілася цераз Дубісу, былі перакананы, што гэта толькі малы адзел быў высланы па прадукты. Таму раніцай 15 красавіка смела падышлі да пакінутага лагера. Пераканаўшыся ў сваёй памылцы, рушылі ў пагоню.

Адзін дзядзел, кірую-

Баліаслаў Кольшкі - двойчы павешаны

Як сапраўды было з тым арыштам?

Паводле признанняў самога Кольшкі перад следчай камісіяй і расейскіх рапортагаў было так:

Пасля паразы пад Біржамі Кольшка разам з пяццю чалавекамі адышоў у бок пушчы Зялёнкі. Пасля ціланочнага маршу паўстанцы дабраўся да лесу паблізу ад мястэчка Попел. Псіхічна надламаныя паразай, змардаваныя доўгім маршам, заснуплі ў пушчы. Тут архужыў іх і ўзў у палон атрад расейскіх войскі пад камандаваннем капітана Казакевіча. Паўстанцы прывезлі ў Попел, адтуль адаслоў ў вёску Дашэйкі, дзе знаходзілася ў той час галоўная кватэра генерала Ганецкага. Потым Кольшку адвезлі ў Вільню і там заключылі ў цытадэлі ў гмаху № 14.

Ва ўспамінах жонкі Зыгмунта Серакоўскага, Апалоніі Серакоўскай, абаўпартых на слова аднаго з непасрэдных сведкаў арышту, паўстанца Доўніча была замацавана ў кропніцах версія дыяметральнай адрознай.

"*Апавядай мне Доనіч пасля вяртання з Сібіры, тварыши Кольшкі ў момант арышту апошняга. "Пасля бітвы, пасля адходу Зыгмунта ў Скробішкі (Зыгмунт Серакоўскі атрымаў у той час сур'ёзныя раны - заў. А.А.Б.), пасля збору раскіданых адձелаў, першыя слова Кольшкі были: "Дзе камандзір? Хто яго супрападожжае?" Пачуўшы арак, выгукнуў: "Недарэкі, пагубім яго! За мной - дзесяць чалавек з майго адձела. Пасляшым яму на дапамогу! Да бяспечнага месца толькі шэсць гадзін дарогі, перанясём яго лякам на руках!" Наблізіўшыся да Серранішак, зайцоў Кольшку па больш дакладнай інфармацыю ў прыдарожную хаціну. Амаль у тую ж хвілю ўскочыла гаспадыня гукаючы: "Учай-кайце! Маскалі ідуць!" Некалькі суправаджайшых Кольшку паўстанцаў высаквальна цераз ажно ў бок лесу. Калі Кольшку намерваўся зрабіць тое ж саме, пачуў ужо калі хаты слова салдата: "Теперь, когда Доленга (псеўд. Серакоўскага) пойман...", Кольшку упаў на лаву с словамі: "Няма ўжо чаго ўцякаць - усё стравана - камандзір узяты!" Салдаты ўварваліся. На пытанне, кім ёсьць? - адказаў: "Кольшка, якога ад даўна шукаеце".*

А якім чынам арыштавалі Зыгмунта Серакоўскага? Піша яго жонка Апалонія Серакоўская.

"Раніцай аглядзелі рабы паўторна, моцная гарачка яничэ ўзмоцнілася, у канцы Зыгмунта заснуў сном цяжкім, гарачкавым.

Недалёка ад Скробішак Юзаф Касцялкоўскі меў роднага брата Ільдэфонса Касцялкоўскага, да яго трэх арышты пасылалі суправаджайшых Зыгмунта паўстанцаў па воз і каня, на іхнія ўзмоцненыя ўгаворы жонка Ільдэфонса адказвала рэзкай адмовай. Нарэшце пайшоў сам Юзаф, забраў воз і каня сілай (...)

Пасля забрання каня Юзафам жонка Ільдэфонса пайшла да спраўніка Сяцікага, дзе ў той час знаходзіўся генерал Ганецкі (паводле апісання жонкі Сяцікага, якраз у хвілю, яе прыбыцця піў каву на ганку). Не звязаючыся на прысутніць генерала, Ільдэфонсіхъ гласна прасіла спраўніка, каб яе не прыцягвалі да адказнасці за ўзяты воз і каня для раненага Даленга, які ў гэты час знаходзіўся ў Камароўскіх у Скробішках. Ганецкі адышоў, каб арганізаваць неадкладны арышт Даленга.

Кольшка пасля арышту быў адпраўлены ў Мядэйкі. Туды таксама адразу пасля арышту ў Скробішках быў прывезены Зыгмунт Серакоўскі. 29 красавіка (10 траўня) ўсе: Зыгмунт Серакоўскі, Баліаслаў Кольшкі і некалькі іншых сведкаў арыштованых разам з імі маладых паўстанцаў, у тым ліку Траскоўскі, Юзаф Касцялкоўскі і Касакоўскі падмоцнай вартай з жандармскім палкоўнікам Собінім экспрэсам прывезены ў Вільню.

Апісанні арышту ў пазнейшых успамінах сведкаў розняцца таксама - у дэталях і не толькі ў дэталях. Падобна, што Серакоўскім перад арыштам апекаваўся доктар Сатурнін Якубоўскі. Але з іншых кропніц вядома, што Якубоўскі быў у той час таксама цяжкі паразені ў бітве пад Мядэйкамі калі Біржоў і ляжаў не ў двары, а ў хаце лесніка ці музыка і адтуль быў узяты расіянамі і разам з Серакоўскім перавезены ў Вільню. Магчыма, што і Серакоўскі мог быць туды перавезены са Скробішак яшчэ раней сваімі апекунамі (для бяспечнага ўкрыцця, да таго пакуль Ганецкі арганізаваў яго арышт).

Каму верыць? Пачуццё - бліжэйшая нам, мабыць тая рамантычная версія: Кольшку, зламаны пасля страшнай паразы, на вестку, што Даленгу (Серакоўскага) злавілі, здае сабе дакладна справу, што ўсё страчана, і што, паколькі так нядайна кляўся свайму любімому камандзізу ісці з ім на смерць і на жыццё, выбірае дарогу "ісці на смерць" і гаранова здаеца ў руки расіянам. Гэта версія адпавядала б яго гарачаму мадалому тэмпераменту...

Але з признанняў самога Кольшкі і з расейскіх вайсковых рапортагаў гэты арышт выплядае цалкам іншай.

Мы мусім хутчэй версіі, той, на жаль, празічнай. Не "літаратурнай", не "фільмовай". Можа хто калі замахнецца на здымкі пра Кольшку ігравога фільма. У ігравым вобразе ўсё можна. Ствары тут яшчэ якую лінію пра яго ханенне да дзяўчыні, прыгожай напрыклад, панны з Карманішак, Бутрымцаў ці Эйшышак, гарачай патрыёткі (праводзіць яго з букетам белых ружаў, ён ужо на кані, нахіляе, бірз, цалуе... Яна яму дасягнікі медальёнчык ці стужку... Аднекуль там далаўшо гукі апошній мазуркі...).

А так, напраўду, маўшы не меў той хлопец ні адной дзяўчыны, не хапіла яму часу.

Выракам паявога суда Баліаслаў Каятан Кольшкі быў прыговараны на смерць цераз расстрэл. Мураёў - Вешальнік кару туго замяніў на больш паніжальную - смерць цераз павешанне. Загад той выканалі 28 траўня (па старым стылі, па новым 9 чэрвеня 1863 г.) у Вільні на Лукішкім пляцы. Кольшкі ў апошнія моманты пастранонак на шыю, сам выпхнүў лаўку з-пад ног; шнур парваўся. Вешалі яго два разы. Нават у найболыш варварскіх краінах у падобных выпадках паўторна не вешалі, вінаватаму дараўвалі жыццё...

Зыгмунт Серакоўскі быў павешаны на тым самым Лукішкім пляцы 16 чэрвеня (27 па новым стылі) 1863 года.

Браты Баліаслава таксама ўдзельнічалі ў паўстанні, з якіх побач з Баліаславам асабліва праславіўся Фелікс Генрык.

Фелікс нарадзіўся ў 1838 годзе. Пасля заканчэння гімназіі ў Вільні служыў у расейскім войску, ваяваў на Каўказе з горцамі Шамілія. У 1859 годзе па ўласнай просьбе быў перавезены ў рэзэрв у званні маёра. Вярнуўся на Літву. Спачатку пасяліўся ў Кейданах, дзе працаўвалі на будоўлі адrezka Вільня-Коўня-Вярбалава Печніці-Варшавскага чыгунка. У 1862 годзе пасяліўся ў Вільні, працаўвалі на чыгунцы. У адказ на вестку пра выbuch паўстання стаў на бок сваіх. Быў адным з найболыш таленівівых камандзіраў паўстання на Літве. Змагаўся ў паўстанцкай партыі, ім жа арганізаванай, у Рудніцкай пушчы, на тэрыторыі Троцкага павету пад Кащадарамі, Алькенікамі, Аранамі; у злучэнні з іншымі партыямі, аддзеламі буйсі ў сутычках пад Аўгустовым. Быў у вялікім згрупаванні паўстанчым Яна Судка, Аляксандра Страбоўскага, Аляксандра Парандоўскага. У верасні 1863 года з прычыны хваробы перадаў свой аддзел Мітрафану Кіянскаму і выехаў у Германію, потым у Францыю. Абарочваўся там у польскіх эміграцыйных колах, працаўвалі на чыгуначнай адміністрацыі. Памёр у Мантане ў Францыі ў 1889 годзе.

**Можа шчасце ўсмешкі мілай,
Можа кветку на магілу
Нам рыхтуне час.**

Баліаславу Кольшку ані "мілай усмешкі", ані кветкі ніхто да гэтага часу не паклаў.

Цэлы Баліаслава Кольшкі, Зыгмунта Серакоўскага, ксэндза Ішоры царскі каты таемна пахавалі па загадзе Мураёва на Замкавай гары. У тых часах доступ пыталівых людзей быў туды забаронены.

Пра тых магілы захавалася вусная памяць, таму пасля адступлення расіян з Вільні ў 1915 годзе было пацверджана, што фактычна спачываюць там цэлыя страчаныя ў 1863 годзе, якія для цяжкасці распазнаннія

былі заліты вапнай па загадзе Мураёва. Пляцоўка з магіламі герояў у той час была аздоблена клумбай з крыжамі пасярэдзіне, выкладзеным з кветак.

Упрыгожана таксама кветкамі месца на Гары Трох Крыжоў, дзе быў пахаваны страчаны таксама на Лукішскім пляцы ксэндз Зямацкі.

У першым "Правадніку па Вільні", выдадзеным у першым (1919) годзе вызвалення (аднаўлення Польшчай незалежнасці), яго аўтар, дырэктар Віленскага архіву Вацлаў Гізберт-Студніцкі піша, што на Замкавай гары былі пахаваны таксама іншыя браты Баліаслава Кольшкі.

Якія браты? Ці ў ўдасца гэта гісторыкамі калі-небудзь установіць. Акрамя Баліаслава Каятана і Фелікса Генрыка, былі яшчэ два браты: Ян Вінцэнт (нар. 1834) і Ўладзіслаў (1836), найстарэйшы з братоў Кольшкі. Зыгмунт Серакоўскі быў павешаны на тым самым Лукішкім пляцы 16 чэрвеня (27 па новым стылі) 1863 года.

Браты Баліаслава таксама ўдзельнічалі ў паўстанні, з якіх побач з Баліаславам асабліва праславіўся Фелікс Генрык.

Баліаслаў Каятан Кольшкі быў ахрышчаны ў Бутрыманскім касцёле п. св. Арханёла Міхаіла 10 кастрычніка 1837 года. Хрышчонкім бацькамі былі: Барталамей Юндзіл, межавы суддя і Люцыя Сумарок.

16 чэрвеня 2013 года званілі званы за душу с. п. Баліаслава Кольшкі і ўсіх татых Кольшкі з суседніх Карманішак. Ніколі дагэтуль "з той аказіі" званы ў Бутрыманцах не званілі. У татых змр

Нарэшце "Жаўрукі" на чытацкіх паліцах

Урыўкі з дакументальнага рамана Валера Санько "Звіняць жаўрукі ў Чарнобыльскім небе" не раз друкавалася "Наша слова". Шматлікія станоўчыя вусны і пісмовыя водгукі, тэлефанаванні і эсэмскія вельмі частыя заканчваліся пытаннем: калі выйдзе книга?

Нарэшце выйшла - 612 стар., 50 экз. Ні ў кожную бібліятэку трапіць асобнік. Аўтар трывады ўжо шукаў спонсараў у Беларусі і замежжы. Вынік нулявы.

Мы перакананыя, таго дакументальнай фактуры пра чарнобыльскую падзею не было ні ў аднаго даследчыка з Беларусі, Украіны, Расіі, тым болей з замежжа. Кніга вартая ўвагі чытала любой професіі, узросту.

Упершыню ў сучаснай літаратуры лагічна і прадзіва, з дакumentальнай праніzlівасцю гаворыцца аб прычынах выбуху на ЧАЭС, ліквідатарскіх і перасяленціх проблемах. Удала яднаеца лёс канкрэтных сем'яў (Нямковічы, сёстры Антаніна Макарэні і Тамара Пакровы), трах навукоўцаў (Лягаса, Бадановіч, Канопліч), ліквідатара Рамана Кавалёва, вешчуна Аляксея Бялько з падземі красавіка 1986 года і пасляварыйнымі. Асноўнае месца жыцця і дзеяння герояў - Гомельшчына.

Дынамізм падзеяў, лаканізм падачы, наватарства ліг-прыёмаў шмат у чым узмазіенца друкаваннем заставак/аб'ектыўак з дакументай, архіваў, навуковай літаратуры.

Першы дакументальны чарнобыльскі раман у гісторыі Беларусі, СНД і новага свету многім недасведчаным у даўнія і сучаснай гісторыі СССР, Беларусі расплюшчыць очі. Твор яшчэ раз папярэджвае заходненеўрапейскіх, рускіх, украінскіх і беларускіх фінансістуў: тэрмінова не з'явіцца трывалы сыркафаг над і пад ЧАЭС - можа рвануть сусветны Армагедон. Супыніць ці збеганаваць рэдзяцыйныя працэсы практы-

чна немагчыма. Успыхне пад чацвёртым рэактарам выбухавая рэакцыя, заможным ЗША, Еўропе, бедным Беларусі і Украіне нічога не будзе патрэбна. Пад попелам фізічна ўсе роўныя, асабліва пад рэдзяцыйным. **Дакументальная ўстаўкі ўдала дапаўніць** тэкст.

Прыдзірлы від чытак можа заўважыць асобныя нестыкоўкі: такая падзея адбылася, але не ў гэты час, а трошкі раней/пазней. Пра гэта напісаны падрабязна, пра такое ж раўназначнае - мала. У аднаго героя прозвішча мае лёгкаўзгадны аўктыўны прататып, у другога і не блізка. Акадэмік Лягаса, член-карэспандэнт Адамовіч разважаюць пра факт ці падзею тры, чатыры разы, прафесары Мікітчанковіч, Пятраеў - раз, два, і тое бегма. Асабныя думкі, факты паўтараюцца.

У літаратурным творы час спрасоўваецца, расцягва-

еца, былая падзея чалавеку ўяўляеца па некалькі разоў. Па волі даследчыка і самога героя. Можа герой думаць стандартна, па ўсемагчымых падзеях і аддзеях, у двукосах і працяжніках, а можа з хашэння ўласнага і аўтарскага абыходзіцца без літадыні. Як было і ёсьць у многіх аўтараў замежжа, Расіі, Беларусі. Тое ж тычыцца называў асобных устаноў.

Спіс выкавыстаных дакументаў, навукова-даследчыцкай і папулярнай літаратуры вялікі, але прыводзіцца не цалкам: калі прыводзіцца ўсё - ён перавысіць памер рамана, бо адзін факт і чалавек па-рознаму ўзгадваюцца ў сотнях дакументаў, артыкулаў, літаратурных твораў.

Яраслаў Грынкеевіч.

Прапануем вашай уваге апошні раздзел рамана - эпілог.

Няўжо Еўропа, ЗША і Кітай ляцяць у самазнішчэнне

Ад навін, як ад сябе, не ўцячэш. Чым болей чатыры беларускія даследчыкі сутыкаліся з чарнобыльскімі ўдарамі па людзях і калектывах, уведвалі пра няпраўды дзяржаўцаў СССР, а потым Расіі, Украіны, Беларусі, тым мацней іх непакоіла яшчэ адна праўблема.

Блізкая да чарнобыльской па мажлівых выніках, жахлівых, незвортано фатальных.

Ваенна.

Яна здольная лёгкай перасягнуць Чарнобыльскую вынікамі, нашмат перавысіць, бо ўзмазніца за кошт уладаў і

напасцяў ад узарваных атамных станцыяў.

Ваенна - неймаверная, усёзжэрная.

Стварэнне СОІ ў амерыканцаў, "Булавы" ў рускіх - практична гэта аддача лёсу сям'і, краіны ў рукі кампутараў, любы з якіх часта дапускае тэхнічны збоі.

Пры цяперашнім развіціі тэхнікі ўсім параўніць: бяспекі для цябе асабіста, тваёй нацыі і дзяржавы ў ядерным каламуциі не будзе. Чалавек - дух матэрый - можа не заўважыць, як згубіць душу і цела не толькі персанальна, паля-

ціц з ім і за ім ўсё чалавечства, наймілай Зямля. Гаспадара і парабака, адагу і палахлівасць, руннасць і гульбітва, гравітация і бамжатніцтва адолькава праглыне ядернае горла.

Беларускія дзяды і баўбулі ўсвядомлена, як амаль усе Нобелеўскія лаўрэаты, баяца любой вайны, асабліва атамнай, светлагу яздзernага туману. Страх перед яздзернымі выбухамі ахоплівае беларускіх ліквідатараў гэтаксама, як цікайнасць таленавітага навукоўца.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная колегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі, Юля Карчагіна, Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубяцкі, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслав Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbm-mova.by/>

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакціі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by

Плач невінатых дзяяцей і траўы на Гэтым і Тым свеце дастане асцярожных палітыкаў і арапістых ваенных, хітрамондрых мільядэрэй і сціхія святароў.

Чалавечства загнала сябе ў тупік атамных рэактараў і бомбаў, пра што на абодвух ліквідатарскіх сходах напрамую і ўскосна ператапкоўваліся беларускія ліквідатары, пацярпелы.

...Каторы раз тэрапеўту і доктару народнай медыцыны Аляксею Бялько ўтрымыца, дзесяціцора юнія жудасны канец планеты. На адзіноце і полодзі, паасобку і ў сумесі, у лагодзі хуткай ці кароткай сустрычы, пры тэлефанаваннях яго супакойваюць Ігар Бадановіч, Раман Кавалёў, Іван Німковіч, Бескарысна.

Неўзабаве Еўропе не патрэбна будзе ганаріва казырыца старажытнай культурай. Кіраунікі дзяржаў самай высокай часткі свету ўласныя краіны і ўвесі разумны єўрапейскі свет падводзіць пад каплюш дурня, разважае Аляксей Бялько. Насадзілі дзвесце атамных рэактараў. Звар'ятным тэрарыстам на Еўропе раздолле. Пару самалётамі нават з неядзернымі бомбамі на рэактары - і пачынца ланцуговая рэакцыя: напалі на нас - удар у адказ, ударылі - атрымайце ад нас большы падарунак.

А калі яшчэ палыхніе бомбачка ў чамадане рызыканта, на целе самагубца, у аўтамабілі - старой Еўропы не стане. Маладой не будзе.

Другі варыянт гібелі кантынента таксама яскравіца доктару Бялько. З падлодак, падземных сковішчаў і палігонаў пусцяць на Еўропу ракеты з яздзернымі бомбамі рускія, мусульманцы, кітайцы, на якіх толькі што накіраваліся бомбы з Еўропы. Адказ за ўяўленыя ці сапраўды пушчаныя нябесныя пасылак і з тэрыторыі Еўропы.

Зяднаеца калашмоцце станцыяна-аэснага атама і пушчанага сюды ваенлага з Еўропы, Арктыкі, Амерыкі, Азіі... скалатне шарык.

Жах асягніць далейшае.

Усе запэўнівани бывалых і цяперашніх кіраунікоў ўрадзяў дзяржаў пра добрыя намеры, быўшы і цяперашні запэўнівани - "мы думалі, планавалі, вучоныя разлічвалі, ніхто не меркаваў..." - стацунцу блузненнем. Смецем, пылам. Як самыя міністры, упаўнаважанцы, усе ўропейцы. Як сталінікі разумных нацый не ўпетраць прасцей простае. Дзе б рыўкова не ўзбушаваліся рэактары (не дай Бог яшчэ бомбы), накрыцца ўсі планета. Розніца неістотная: хто загніцца раней на дзень, месяц, хто пазней - праз квартал, паўгода.

Аляксей Бялько ў первовай сутарэцце зціскае губы. Не хоча доўжыць думанае, баіцца заглыбляцца ў вераемную

строфе.

Не стане саміх єўрапейскіх кіраунікоў, падпісаных імі дамоваў пра размяшчэнне рэактараў, станцыяў назірання, таクіх малалікіх і няяніх ваенных часцей з іншых дзяржаў. Нікога на будуць цікавіць нядзяўнія і пазнейшыя цвердыя запэўнівани ўропікі.

Чарнобыльская практыкантанты на судах і пазуваголю, канструктары, эксплуатацыйнікі напялілі кашы з лапцімі апраўданняй, даказаліся ва ўласнай невінатасці. Вынік слюнційскай акадэмічнай і міністэрскай невінатасці - пакутуе пяць мільёнаў чалавек. СССР страціў мільядры, дзяржава хутчэй паміклівіла да прорыву развалу. Тысячы, сотні тысяч дзяяцей і сталых людзей памерлі ў пакутах, існуюць на жабракі інвалідныя пенсіі. Паўнацэнна не развіваўся напад трох дзяржаў.

Чарнобыльская практыкантанты на судах і высокіх ака-дэмікай, астролагаў і экстрасенсаў - на планете назапашана атамнай збороў на саракаразавае знішчэнне ўсіго жывога - стане ўздыхам дрэва над апальным лістком. Фіксыя, познай бяздаршчынай.

Колішні жорсткі вывад думкіх палітыкаў і высокіх ака-дэмікай, астролагаў і экстрасенсаў - на планете назапашана атамнай збороў на саракаразавае знішчэнне ўсіго жывога.

Кампутары і сінхраФазатроны, свядомасць і асэн-савані розуму двуногіх, чатырохногіх і шматногіх істот нікому не стануть патрэбныя. Як Еўропе, ЗША, Кітаю непрыдатныя цяперашні перажыванні істот Марса, Цэнтруры-2. Радыяція ўсё залье.

Жахотна ўяўляць мажліві непраяща існавання чалавечства. Еўропа ўсё адкрыла, развіла, усё і закрые, утрун-віць, упясочыць.

...Стварэнне СОІ ў амерыканцаў, "Булавы" ў рускіх - гэта аддача лёсу сям'і, краіны, жыццё на руці кампутараў, любыя з якіх часта самі па себе дапускаюць памылкі. Пры цяперашнім развіціі тэхнікі ўсім пара ўшалопіць: бяспекі для цябе, тваёй нацыі, дзяржавы ў ядерным каламуці не будзе. Чалавек - дух матэрый - можа не заўважыць, як згубіць душу і цела не толькі сам, згіне чалавечства, наймілай Зямля. Ядзернае пекла адолькава сажэж гаспадара і парабака, адагу і палахлівасць, працавітасць і грашавітасць, грашавітасць і бамжатніцтва.

Планета рухне ў астэройднае існаванне. Мурашоў на планете не застанецца. Венеродні разумныя іншапланетны будуць шукаць на замінам астэройдзе бактэрыі, кроплі вады ў глыбінях.

Людзі з Тагасвецця не змогуць малица за родных, калегаў, нацыю. На планете Зямля нічога не будзе - травы, людзей, бактэрый. Усё стане небыццём.

1987, 1990, 1998, 2009-2013.

**Аўтары спадзяеца зна-
йсці ўсё-такі спонсараў на
друкаванне твора людскім
нак**